

Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, Brno
bakalářské studium
akademický rok 2004/2005 - jaro

Mgr. Marcel Tomášek, M.A.
(tomasekm@fss.muni.cz)
konzultační hodiny: pondělí 16-18 00 hod

SOC 406: Sociální trauma

Zaměření kursu:

Kurz je určen pro studenty magisterského studia a je otevřen studentům všech oborů na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity. V kreditním systému lze získat za absolvování kursu 12 kreditů.

Anotace:

Kurz se zaměřuje na různorodé důsledky rychlých, překvapivých a radikálních sociálních změn a událostí. Narušení sociálně daných vzorců chování a jednání v důsledku takovýchto náhlých změn byly poměrně rozsáhle teoretizovány ve smyslu reakce na úrovni individua. V kurzu se ovšem zaměříme na rozebírání těchto důsledků na agregátní úrovni. Pro potřeby analýzy a pochopení širších sociálních důsledků převezmeme koncept traumatu z medicíny a psychiatrie. Podmínky, v nichž dochází k sociálnímu traumatu, začínají být zkoumány po zářijových událostech ve Spojených státech systematictěji. I v českém prostředí se jeví tento fenomén zásadním a schrává klíčovou roli (např. situace v r. 1989, kdy veřejně nezakryvaná nespokojenost a žal po údajné smrti jednoho ze studentů během demonstrace na Národní třídě vedly k celonárodnímu otevřenému nesouhlasu s komunistickým režimem a do jisté míry jeho následnému kolapsu). Přestože se většinou jedná o nešťastné události, mnohdy, překvapivě, mají pro společnost kohezivní efekt. V rámci kurzu budou rozlišeny v této souvislosti dva stěžejní typy sociálního traumatu: za A) národní trauma, které se obvykle váže s akutním typem krize (teroristický útok na New Yorkskou dominantu) a za B) kulturní trauma související s chronickou a dlouhotrvající krizí. Negativní, dysfunkční a nepříznivé dlouhotrvající důsledky jsou spojeny především s druhým typem krize, ke kterým dochází v rámci rozsáhlejších a společensky komplexnějších sociálních změn, příkladem které je i vývoj v České republice po roce 1989. Nebude opomenuta také pozice akcentující technologická rizika a s ním související potenciální krize (P. Lagadec, U. Beck)

Organizace kursu:

Kurs Sociální trauma inkorporuje v širším rozsahu problematiku rychlých, překvapivých a radikálních sociálních změn a událostí a narušení sociálně daných vzorců chování a jednání v důsledku takovýchto náhlých změn. Je vhodný i pro posluchače z jiných kateder. Většina textů vybraných pro jednotlivé lekce je přístupná ve složce umístěné v knihovně FSS. Rozsah kurzu – jeden semestr, 2 hodiny týdně (přednáška a následný seminář)

Podmínky pro absolvování kursu:

Během seminářů je očekáván aktivní přístup ke studijní látce vycházející z četby textů pro danou lekci a náležitě zpracování a provedení prezentace vybraného referátového textu (15 - 20 min).

Kurz bude ukončen ústní zkouškou a odevzdáním seminární práce (v rozsahu 1400 až 1600 slov) na předem konzultované téma, které student vstupně představí kolegům v semináři (5 - 8 min). Seminární práce by měla být již hlubším přistoupením k individuálně vybranému tématu založeném na další četbě a konzultaci s vyučujícím (zaslání e-mailem návrhu tématu s bližším vysvětlením a navrhovanou hypotézou či předpokládaným směrem argumentace a následná osobní konzultace - korekce, upřesnění těchto), .

Závěrečné hodnocení bude vycházet z tohoto rozložení maximálně dosažitelných bodů:

1. zpracování a prezentace vybraného referátového textu - 25
2. aktivita v semináři - 15
3. ústní zkouška - 30
4. seminární práce - 30

a bude aplikovat podle nového Studijního a zkušebního řádu MU klasifikační stupnici odpovídající zásadám ECTS a tímto mít následující stupně s přiděleným bodovým rozsahem po celkovém součtu:

- A (výborně, 1) – 100 až 92
- B (výborně minus, 1,5) – 91 až 83
- C (velmi dobře, 2) – 82 až 74
- D (velmi dobře minus, 2,5) – 73 až 66
- E (dobře, 3) – 65 až 61
- F (nevyhovující, 4) – 60 a méně

Podmínkou k udělení zápočtu a připuštění k závěrečné zkoušce je prezentace referátového textu a představení svého tématu seminární práce.

Obsah kurzu:

Úvodní lekce: Sociální trauma jako poměrně nový koncept v sociálních vědách

Giesen B. "Social Trauma", in: International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences - díl 21, 2001 Elsevier (v knihovně FSS na vyžádání u výpůjčního pultu)

1. lekce

Sociální trauma - definice a rozlišení

Sztompka, P. "Cultural Trauma: the Other Face of Social Change", in: The European Journal of Social Theory (30 stran)

Neal A.G., "Collective Sadness, Fear and Anger", in: National Trauma and Collective Memory, Armonk N.Y. 1998: M.E. Sharpe (3-19), 16 stran

2. lekce: Od individuálního psychického traumatu k traumatu kolektivnímu

Smelser, N. J., "Psychological Trauma and Cultural Trauma", in: J. Alexander, N. J. Smelser (eds.), Cultural Trauma, California University Press, v tisku, 44 stran

Summerfield, D., "Addressing Human Response to War and Atrocity: Major Challenges in Research and Practices and Limitations of Western Psychiatric Models", in: Kleber R. J., Figley R. Ch. Gersons B. P. R. (eds.) Beyond Trauma: Cultural and Societal Dynamics, New York/London 1995, Plenum Press (17-29), 12 stran

referát:

Freud, S. "Group Psychology and the Analysis of the Ego" in: A. Dickson (ed.) Civilization, Society and Religion, Group Psychology, Civilization and its Discontents and other Works, Pinguin Books 1964, (93 - 178)

Delumeau, J. "Typologie kolektivního chování v čase moru" a "Strach a vzbouření", in: Strach na západě ve 14.-18. století: obležená obec /I, Argo 1997, Praha, (122 - 240)

3. lekce: Jak jsou kolektivní traumata odkrývána a produkována

Alexander, J. C. "On the Social Construction of Moral Universals: The 'Holocaust' from War Crime to Trauma Drama" European Journal of Social Theory 5 (1) 2002, (5 - 85), 80 stran

Neal A. G. "Society as Moral Community", in: National Trauma and Collective Memory, New York, M.E. Sharpe 1998 (3 - 19), 17 stran

referát:

Thompson, K. Moral Panics, London 1998, Routledge

Conerton, P. "Social Memory", in How Societies Remember, Cambridge 1996, Cambridge University Press, (6-40)

Caruth, C. Unclaimed Experience: Trauma, Narrative, and History, Baltimor and London 1996, the John Hopkins University Press, (10-24, 57 - 72)

4. lekce: Přenos traumatu

Bloomfield, I. "Přenos traumatu mezi generacemi", *Psychologie dnes* 2/99 (25-27), 3 strany
Figley R. Ch., Kleber J. R. "Beyond the "Victim": Secondary Traumatic Stress, in: Kleber R. J., Figley R. Ch. Gersons B. P. R. (eds.) *Beyond Trauma: Cultural and Societal Dynamics*, New York/London 1995, Plenum Press (75 -98), 23 stran

Gempel, Y. "Reflections on the Prevalence of the Uncanny in Social Violence", in: A. C. G. M. Robben, M. M. Suárez-Orozco (eds.) *Cultures under Siege: Collective Violence and Trauma*, Cambridge UK/New York 2000, Cambridge University Press, (48 - 70), 22 stran

referát:

Epsteinová, H. *Děti holocaustu*, Volvox Globator 1994, Praha

5. lekce: Násilí, management kolektivního traumatu

Suárez-Orozco M. M., Robben A. C. G. M. "Interdisciplinary Perspectives on Violence and Trauma", in: A. C. G. M. Robben, M. M. Suárez-Orozco (eds.) *Cultures under Siege: Collective Violence and Trauma*, Cambridge UK/New York 2000, Cambridge University Press, (1 - 43), 42 stran

Robben, A. C. G. M. "The Assault on Basic Trust: Disappearance, Protest and Reburial in Argentina", in: A. C. G. M. Robben, M. M. Suárez-Orozco (eds.) *Cultures under Siege: Collective Violence and Trauma*, Cambridge UK/New York 2000, Cambridge University Press, (70 - 102), 32 stran

referat: Grupinska, A. *Po kole , rozmowy z zidowskimi zolnierzami*, Alfa, Warszawa 1991

6. týden pro samostudium

(V tomto týdnu probíhá výuka na katedře sociologie ve formě samostudia. Studující mají za úkol znovu projít dosavadní četbu ke kurzu, nastudovat případnou zameškanou četbu, vypracovat a dopracovat zadané úkoly)

7. lekce: Trauma a identita

Geyer, M. "The Politics of Memory in Contemporary Germany", in: J. Copjec (ed.) *Radical Evil*, London 1996, Verso, (169 -198) 29 stran

Brendler, K. A. "Working through the Holocaust: Still a Task for Germany's Youth?", in: Kleber R. J., Figley R. Ch. Gersons B. P. R. (eds.) *Beyond Trauma: Cultural and Societal Dynamics*, New York/London 1995, Plenum Press (75 -98), 23 stran

Eyerman, R., "Cultural Trauma: Slavery and the Formation of African American Identity", mimeo, Stanford Center 1999, (1 - 13, 24-29) 18 stran

8. lekce: Teror - případ Sovětského Ruska

Thurston, W. R. "Fear and Belief in the USSR's "Great Terror": Response to Arrest, 1935 - 1939", *Slavic Review* 45 (2), (213-237), 24 stran

Shernock, K. S. "Continuous Violent Conflict as a System of Authority", *Sociological Inquiry* 1984, 54 (3), (301- 327), 26 stran

referát:

Manning, R. T. "The Great Purges in a Rural District: Belyi Raion Revisited", in: A. Getty, R. T. Manning (eds.) *Stalinist Terror: New Perspectives*, New York 1993, Cambridge University Press, (168 - 224)

9. lekce: Útok na Spojené státy - Pearl Harbor a 11. září 2001

Neal, A. G., "The Japanese Attack on Pearl Harbor", in: *National Trauma and Collective Memory*, New York 1998, M.E. Sharpe, (60 - 77) 17 stran

Neal, A. G., "The Vietnam War", in: *ibid.*

Etzioni, A., "American Society in the Age of Terrorism", [WWW.gwu.edu/~ccps/pop_American Society.html](http://WWW.gwu.edu/~ccps/pop_American_Society.html)

referát:

Schivelbusch, W. *The Culture of Defeat: On National Trauma, Mourning and Recovery*, Metropolitan Books 2003, New York

10. lekce: Kolektivní trauma v postkomunistickém Polsku

Szafrianec, K. *The Theory of Anomie and Polish Society Sisyphus*, VI (123-137), 13 stran

Sztompka, P. *The Cultural Trauma of Post-Communist Society*, Harvard Center for European Studies 1999, (2 - 28) 26 stran

Tarkowska, E. "The Cultural Responses to Permanent Instability", in: A. Jawlowska, M. Kempny *Cultural dilemmas of Post-Communist Societies*, IFiS Publishers 1994, Warsaw (269 - 273), 14 stran

referát:

Sztompka, P. *Trauma kulturowa w społeczeństwie postkomunistycznym*, PAN 2000, Warsaw

11. lekce: Období 1968-1989 a transformace v České republice ve světle teze o kolektivním traumatu

Večerník, J. "Vliv ekonomických těžkostí na politické postoje", *Občan a tržní ekonomika, Lidové noviny* 1998, Praha (231- 258), 27 stran

Klicperová-Baker, M. "The Czech Republic: Transitional Worries", in: V. Shlapentokk, E. Shiraev *Fear in Post-Communist Society: a Comparative Perspective*, Palgrave 2002, New York, (29-49) 20 stran (Kniha dostupná prezenčně v Knihovně FSS)

Otáhal, M., Vaněk, M. "Studentská stávka", *Sto studentských revolucí: studenti v období pádu komunismu – životopisná vyprávění*, *Lidové noviny* 2002, Praha, (153 – 190), 37 stran

Referáty:

Jakubowska, U. "Poland: Fears in Transition" in: V. Shlapentokk, E. Shiraev *Fear in Post-Communist Society: a Comparative Perspective*, Palgrave 2002, New York, (51-65) (Kniha dostupná prezenčně v Knihovně FSS)

Nicholson, B. *The Beginning of the End of Rebellion: Southern Albania, May-June 1997*, *East European Politics and Societies* 13 (2), 1999 (543-565) (dostupné prezenčně v Knihovně FSS)

Kantůrková, E. *O etice Palachova činu*, *Svědectví* 86/1989, (360-365)

12. lekce: Kolektivní trauma a společnost risků

Van Den Bout, J., Havenaar J. M., Meijler-Iljina I. L. "Health Problems in Areas Contaminated by the Chernobyl Disaster: Radiation, Traumatic Stress, or Chronic Stress", in: Kleber R. J., Figley R. Ch. Gersons B. P. R. (eds.) *Beyond Trauma: Cultural and Societal Dynamics*, New York/London 1995, Plenum Press, (213 - 232) 23 stran

Erikson, K., "Note on Trauma and Community", in" C. Caruth (ed.), *Trauma" Explorations in Memory*, Baltimore 1998, The Johns Hopkins Univeristy Press, (183 - 199) 16 stran

Beck, U. *The Terrorist Threat: Worls Risk Society Revisited*, *Theory, Culture & Society* 19 (4) 2002, (39 - 55) 16 stran

Referáty:

Lagadec, P . *La Civilisation du Risque: Catastrophes Technologiques et Responsabilité Sociale*, Seuil 1981, Paris, (95- 118)

Lagadec, P. *Etats d'urgence: Défaillances Technologiques at Déstabilisation Sociale*, Denez & Joly 1986, Paris, (21-62)

Další knihy a texty vhodné k prezentaci během seminářů:

Jean Delumeau *Strach na západě ve 14. – 18. století: obležená obec /II.*, Argo 1999, Praha

Jean-Noel Kapferer *Fáma: nejstarší médium světa*, Práce 1993, Praha

Lech Zdybel *Idea Spisku i teorie spiskove v swiatle analiz krytycznych i badan historicznych* Wydawnictwo UMCS2002, Lublin

Gustave le Bon, *The Crowd*, The Viking Press New York 1960

Jean Stengers *Vertige de l'istorrien: Les histories au risque du Hasard*, Institut Synthélabo 1998, Paris

Alicja Grochowska *Elementy prania mozgu w procesie zaglady zydow*, Adam 1997, Warszawa

Dariusz Jarosz , Maria Pasztor *W krzywym zwierciadle Polityka wladz komunistycznych w Polsce w swiatle plotek i poglosek z lat 1949-1956*, Fakt 1995, Warszawa

Bohumil Černý, Jan Křen, Václav Kural, Milan Otáhal (editoři) *Češi Němci odsun, diskuse nezávislých historiků*, *Academika* 1990, Praha

Hanns Hertl, Erich Pillwin, Helmut Schneider, Karl Walter Ziegler *Němci ven! Die deutschen raus! Brněnský pochod smrti 1945*, Dauphin 2001, Praha

Klaus Bergdolt *černá smrt v Evropě, Velký mor a konec středověku* Vyšehrad 2002, Praha

Jan Tomasz Gross *Sasiedzi, Pogranicze* 2000

Ronald D. Crelinsten "The world of torture, A constructed reality, *Theoretical Criminology*, vol. 7(3) , 2003

Avram Bornstein "Ethnography and the politics of prisoners in Palestine-Israel", *Journal of Contemporary Ethnography*, vol. 30 (5) 2001

Avigdor Klingman, Ronit Shalev "Graffiti Voices of Israeli youth following the Assassination of the Prime Minister", *Youth and Society*, vol. 32(4), 2001

Benjamin Frommer "Expulsion or integration: Unmixing interethnic marriage in postwar Czechoslovakia, *East European Politics and Societies*, vol. 14(2), 2000

Bradley F. Abrams "Morality, Wisdom and Revision: The Czech opposition of the 1970s and the Expulsion of the Sudeten Germans", *East European Politics and Societies*, vol. 9(2), 1995